Uszak biały

(*Crossoptilon crossoptilon*)

Tomasz Doroń

Fot. G. Reclos

Ang.:	White Eared-pheasant, Tibetan Eared-pheasant
Niem.:	Weisse Ohrfasan, Schmalschwanz Ohrfasan
Ros.:	Tibetskij uszastyj fazan

Uszak biały jest endemitem Chin. Występuje w południowo-zachodniej części kraju. Zajmuje górskie stoki położone na wysokości 3000-4300 m n.p.m. Zimą przebywa w lasach iglastych (głównie sosnowych i świerkowych) oraz mieszanych. Latem przenosi się do wyżej położonych subalpejskich zarośli brzozowych i rododendronowych (powyżej górnej granicy lasu).

Ptak ten, nazywany także uszakiem tybetańskim, należy do rodziny bażantowatych (*Phasianidae*), przynależnej rzędowi kuraków (*Galliformes*). Opisany został w 1838 roku przez Hodgsona.

Jest to duży ptak, osiągający długość 86–96 cm. Samiec jest nieco większy od samicy.

Jego wymiary to:
skrzydło – 300 –340 mm,
ogon – 310–365 mm,
skok – 74 –100 mm (u obu płci),
masa ciała – 2350 –2750 g.
U samicy wygląda to następująco:
skrzydło – 271–308 mm,
ogon – 280–319 mm,
masa ciała – 1400–2050 g.

Podobnie jak u innych przedstawicieli rodzaju *Crossoptilon*, u uszaka białego nie występuje dymorfizm płciowy. Samica jest nieco mniejsza i ma mniej jaskrawe ubarwienie. Brakuje jej ostóg na nogach.

Uszak biały to charakterystycznie ubarwiony, biały bażant. Czoło i ciemię ma pokryte krótkimi, aksamitnie czarnymi piórami, tworzącymi dobrze widoczną z daleka ciemną czapeczkę. Wydłużone, białe kosmyki piór z boku głowy są krótkie i nie tworzą charakterystycznych dla uszaka brunatnego (*C. mantchuricum*) i siwego (*C. auritum*) „rogów" lub uszu. Większa część ciała jest śnieżnobiałego koloru, przechodzącego w popielatoszary na pokrywach skrzydłowych i pokrywach nadogonowych. Lotki pierwszorzędowe są brązowe, zaś drugorzędowe brązowo-czarne z purpurowym połyskiem. Sterówki ogona są czarne; u nasady z purpurowo-brązowym połyskiem, który stopniowo przechodzi w zielonkawo-niebieski i fioletowy na końcu ogona. Ogon jest wydłużony i nieco skierowany w dół. Złożony jest z 20 piór, wśród których część (dzięki nie spiętym chorągiewkom) sprawia wrażenie luźnych i delikatnych. Naga skóra otaczająca oko jest czerwona. Tęczówka oka ma barwę pomarańczowo-żółtą. Dziób koloru czerwonawo-rogowego. Nogi są szkarłatne.

Ptaki młode są szaro-brązowe z charakterystycznymi rdzawo-płowymi kreskami stosinowymi oraz obrzeżeniami piór. Kuper i brzuch są u nich szarawe. Ogon – szary. Bardzo szybko (w 8–10 tygodniu życia) uzyskują upierzenie ptaków dorosłych. Dojrzałość płciową osiągają w drugim roku życia.

Powyższy opis ubarwienia tego gatunku odnosi się do podgatunku nominatywnego (*Crossoptilon crossoptilon crossoptilon*). U uszaka białego wyróżnia się 4 podgatunki:

● *C. c. crossoptilon* (ang.: Szechuan White Eared-pheasant) – występuje w południowo-wschodnim Tybecie i zachodnim Syczuanie;

● *C. c. dolani* (ang.: Dolan's White Eared-pheasant) – występuje w regionie Yushu i Lamdo w południowym Qinghai; wyróżnia się jasnym, popielatoszarym ubarwieniem całego ciała, w tym skrzydeł; białe jest gardło i brzuch;

● *C. c. drouynii* (ang.: Tibetan/Drouyni White Eared-pheasant) – zamieszkuje południowo-wschodni Tybet (pomiędzy rzekami Yangtze i Salween); najjaśniej upierzony podgatunek; całe skrzydła są białe, jednakże wiele ptaków ma szary lub łupkowo-niebieskawy nalot na grzbiecie, niektóre mają białą nasadę ogona (u innych jest ona ciemna); ptak zaprezentowany na fotografii należy do tej formy;

● *C. c. lichiangense* (ang.: Yunnan White Eared-pheasant) – z północno-zachodniego Yunnanu; przypomina podgatunek nominatywny, ma jednak jasnoszare skrzydła i nasadę ogona.

● Uszak popielaty – *C. harmani* (ang.: Tibetan Eared-pheasant, Harman's/Elwes's Eared-pheasant) czasami klasyfikowany jest jako podgatunek uszaka białego (*C. c. harmani*). Ten niebieskawo-szary ptak z wysokogórskich łąk i zarośli południowo-wschodniego Tybetu jest obecnie traktowany jako odrębny gatunek. Tak podaje m.in. najnowsza monografia kuraków świata – S. Madge & P. McGowan, (2002), *Pheasants, Partridges and Grouse*. Christopher Helm, London.

Podsumowując rozpoznawanie podgatunków uszaka białego – najważniejszą cechą jest ubarwienie skrzydeł i piersi. Ta ostatnia u *C. c. dolani* jest jasnoszara; pozostałe formy mają ją białą. Rozpoznać je można po kolorze skrzydeł, które są ciemnoszare u *C. c. crossoptilon*, jasnoszare u *C. c. lichiangense* i prawie śnieżnobiałe u *C. c. drouynii*.

Uszak biały zamieszkuje górskie stoki położone na wysokości 3000-4300 m n.p.m. Zimą przebywa w lasach iglastych (głównie sosnowych i świerkowych) oraz mieszanych. Latem przenosi się do wyżej położonych subalpejskich zarośli brzozowych i rododendronowych (powyżej górnej granicy lasu). Gatunek ten jest endemitem Chin. Występuje w południowo-zachodniej części tego kraju. Jego areał rozciąga się od południowego Qinghai na północy, poprzez Syczuan i Tybet, na południe aż do północno-zachodniego Yunnan. Na tym rozległym terenie współwystępują z nim, w dwóch miejscach, dwaj inni przedstawiciele rodzaju *Crossoptilon* (w południowo-wschodnim Tybecie – uszak popielaty i w środkowym Syczuanie – uszak siwy).

W środowisku naturalnym ptak ten przebywa w dużych grupach, liczących zimą często powyżej 30 osobników. W przeszłości odnotowano także stada złożone z ponad 230 ptaków. W pozostałej części roku uszaki tworzą mniejsze skupienia. Ptaki większość czasu

Fot. T. Doroń

spędzają na zdobywaniu pożywienia, przekopując grunt dziobami w poszukiwaniu kłącz, bulw, korzeni, cebulek, nasion, larw oraz poczwarek owadów. Wczesnym rankiem oraz późnym popołudniem odwiedzają strumienie, aby zaspokoić pragnienie. Swój jadłospis uzupełniają także różnymi owocami i jagodami krzewów. Zimą pragnienie gaszą jedząc śnieg.

Jest to gatunek monogamiczny. Raz dobrana para jest sobie wierna przez wiele lat. Brak jest wiarygodnych danych, dotyczących jego biologii rozrodu, pochodzących ze środowiska naturalnego. W warunkach sztucznych sezon lęgowy trwa od maja do czerwca. Kogut w okresie godowym towarzyszy swojej partnerce i często przy niej tokuje. Rozpościera wówczas ogon i jedno ze skrzydeł (od strony samicy). Charakterystyczne jest także to, że samiec podczas toków nie trzepocze skrzydłami. Gniazdo zakładane jest w gęstych zaroślach, u nasady pni drzew. Ma ono formę płytkiego zagłębienia w ściółce. Wyściółkę gniazda stanowią delikatne części roślin, igliwie, liście oraz pióra. Samica znosi tam od 4 do 7 jaj koloru jasnoszarego do jasnobrązowego. Wysiadywanie (w warunkach niewoli) trwa 24-26 dni i jest prowadzone tylko przez samicę. Po wykluciu się piskląt cała rodzina przebywa wspólnie do jesieni. Po tym okresie ptaki łączą się w większe grupy.

W niewoli ptak ten potrzebuje dużych wolier obsadzonych roślinami i zaopatrzonych w różnego rodzaju ukrycia (np. wydrążone w środku pnie drzew). Podłoże powinno być żwirowe lub kamieniste, dobrze przepuszczalne. Jest to ważne z kilku powodów. Ptaki te, podobnie jak olśniaki, poszukują pokarmu w ziemi za pomocą dzioba, a nie pazurów. Źle dobrane podłoże zanieczyszcza ptakom dzioby i sprzyja występowaniu różnego rodzaju infekcji. Ponadto kamienie i żwir ułatwiają uszakom ścieranie dziobów, skutecznie uniemożliwiając powstawanie deformacji. Jest to bażant odporny na niskie temperatury. Szkodliwe są dla niego natomiast upały i nadmierne nasłonecznienie. Ptaki powinny być trzymane parami. Żywimy je różnymi zielonkami, drobno pokrojonymi owocami i warzywami, nasionami zbóż. Wskazane jest także podawanie mieszanek mineralnych z witaminami. Pisklęta po wykluciu powinny otrzymywać mieszankę paszową dla kurcząt domowych, którą z czasem wzbogacamy o drobno pokrojone zielone części roślin oraz ziarna zbóż (pszenica, owies, kukurydza) i słonecznik.

W chowie wolierowym, spośród czterech wyróżnionych podgatunków, spotyka się głównie ptaki reprezentujące formę nominatywną oraz tybetańskiego *C. c. drouynii*. Jest to jeden z rzadziej spotykanych uszaków w niewoli.

Uszak biały jest gatunkiem zagrożonym. Został umieszczony na „Czerwonej liście zagrożonych zwierząt" IUCN i znajduje się w załączniku I CITES. W środowisku naturalnym jest on prawdopodobnie miejscami dość liczny w granicach swojego dużego zasięgu. Rzadszy jest w miejscach, gdzie był prześladowany. Dla tego gatunku nie były przeprowadzane nigdy systematyczne badania w naturze. Jednakże jest znanych przynajmniej 20 miejsc jego występowania w obrębie areału rozmieszczenia. Wśród nich jest kilka rezerwatów, m.in. Rezerwat Pandy Wielkiej Wolong w środkowym Syczuanie. Szacuje się, głównie na podstawie wielkości zasięgu oraz rozmieszczenia znanych stanowisk tego ptaka, że na wolności żyje od 10 tys. do 50 tys. osobników. Niestety ciągle odnotowywany jest spadek jego liczebności. Ma na niego wpływ głównie niszczenie środowiska życia tego gatunku oraz polowania. Dawniej lśniące, delikatne pióra z ogonów, także i tego uszaka, były cenną ozdobą strojów chińskich mandarynów oraz europejskich dam.

Rys. autora

W niewoli uszaki potrzebują dużych wolier obsadzonych roślinami i dających możliwość ukrycia się.
Fot. A. Kruszewicz